

821.161.2

П49

КМ 1212234

Ольга Полевина

Коронація

слова

ВОЛОДАРИ

СКРИПКОВОГО КЛЮЧА

Микола
Дмитрович

Леонтович

(1 (13) грудня 1877, с. Монастирок, Брацлавський повіт, Подільська губернія, Російська імперія – 23 січня 1921, с. Марківка, Гайсинський повіт, Подільська губернія, УСРР)

Український композитор, хоровий диригент, педагог, громадський діяч. Автор широковідомих хорових обробок українських народних пісень «Щедрик», «Дударик», «Козака несуть» та ін., які виконують практично усі хорові колективи України й української діаспори. Його обробка «Щедрика» відома в усьому світі як різдвяна колядка (англ. «Carol of the Bells»). Усього Леонтович опрацював близько 200 пісень. Окрім обробок, композитор, який походив із родини священника, написав «Літургію» на духовні тексти, а також хорові мініатюри «Льодолом», «Літні тони», «Моя пісня» та ін. на слова українських поетів-сучасників. Єдину свою оперу «На русалчин Великдень» він не закінчив. У віці 43 років митець був застрелений агентом більшовицьких спецслужб [18].

Дика канарка

Падають у море уламки скель. З гострими гранями, різної форми. Море терпляче шліфує прибоєм, перетворюючи їх на гальку. Проходять десятиліття, шматок скелі стає гладким камінчиком. Ні відняти, ні додати. Здається, що на березі розсипані скарби. Хвиля обіллє їх – і вони заблизьчать на сонці. Перебираючи, дивуєшся їхній різноманітності, адже різні кам'яні породи – зі своїм малюнком! Їх об'єднує одна риса – досконалість.

Так і народні пісні. У кожній є автор, який розчинився в століттях. Був хтось, хто першим її наспівав. Інші підхопили. Але – дивацтва людської пам'яті! – вона запам'ятовує тільки яскраве, лаконічне. Кожен новий виконавець додав щось від себе – заспівав, як йому запам'яталося... Так відпадає все малохудожнє, недосконале. І коли пісня досягне такого рівня, що ні відняти, ні додати, запам'ятовується миттєво – тоді вона стає істинно народною.

Народні пісні гранично лаконічні, але це і є «сіль». Усе інше випарувалося.

*Козака несуть,
І коня ведуть,
Кінь головоньку клонить.*

*А за ним, за ним
Його дівчина
Білі рученьки ломить.*

*Ой ломи, ломи
Білі рученьки
До єдиного пальця!*

*А не знайдеш ти,
Та дівчинонько,
Над козака коханця!*

Чотири строфи, але в них сенсу і глибини – на цілий роман. Сказано все – і нічого зайвого. Кожне слово, вивірене століттями, б'є в ціль...

Приголомшливий текст пісні «Смерть».

*А вже смерть та по дворі ходить,
А вже потихеньку до мене приходить.
Та все потихеньку, та все помаленьку
До мене приходить.
Діти мої, квіти мої, не пустіте смерті,
Та не дайте мені вмерти.*

Три строфи: «Ходить смерть по двору. Ходить смерть снігами... Ходить смерть кімнатою, потихеньку, легенько наближається...» Невідворотність. Так і ввижаються кроки, які все наближаються і наближаються... І стає моторошно.

Саме над цією піснею працював Микола Леонтович напередодні власної загибелі... Прозвучала вона вже після його передчасної смерті реквіємом...

...Народився Микола Леонтович у родині священника. Батько грав на віолончелі, скрипці, гітарі, керував хором семінаристів. Саме він, помітивши в сина музичні здібності з раннього дитинства, став першим учителем хлопчика.

Микола за сімейною традицією мав стати священником, навіть закінчив Шаргородське початкове духовне училище і духовну семінарію в Кам'янець-Подільському. Але священником не став...

Його вабила музика.

Робота викладача музики і співу більше відповідала його характеру. Спочатку він працював на Донеччині в залізничній школі станції Гришине, потім повернувся на Поділ, до Тульчина, де викладав музику й спів у Тульчинському єпархіальному жіночому училищі для дочок сільських священників...

Був одружений. Мав двох дітей...

Нібито проста схема життя. Коротка біографія...

Як розповісти про людину, яку називали «українським Бахом», який зібрав і опрацював понад 150 українських народних пісень, який підняв українську народну пісню на небувалу висоту, підкоривши нею весь світ?..

Можуть заперечити: що значить обробка пісень! Пісня вже існує!

Народні пісні в обробці Леонтовича ставали авторськими – досконалыми хоровими мініатюрами, ювелірно обробленими, огранованими, як дорогоцінні камені...

Крихітна співанка-щедрівка дійшла до нас з язичницької давнини. Тоді новий рік починався навесні – і це було логічно. Пори року точно повторювали людське

життя: весна – дитинство, літо – молодість, осінь – зрілість, зима – старість... Наспів на трьох звуках, незмінний до самого кінця пісні, монотонно повторюється в усіх куплетах – ось що було спочатку. Треба мати глибинне розуміння народного мелосу, аби з цього зерна створити багатоголосний твір з чіткою структурою, розвитком, досконалістю форми...

Починають сопрано – дзвінко, як пташина трель. Вони впродовж усієї частини співають цей мотив, а на нього накладаються нові й нові партії: ось витриманими звуками вступили альти, за ними – тенори, і вже три голоси, як три різнокольорові нитки, заплітають візерунок поліфонії... На вступ басів звучить акордова фактура, і це вже не пташиний хор – це потужний орган, де замість труб – людські голоси. Потім співанка переходить в інші партії, а вивільнені сопрано розвивають широку нову мелодію, яка, мов золотим покривалом, осіняє інші, нижні голоси. Потім звучання затихає, і нижні голоси проводять перший мотив. У цьому регістрі він уже треллю не звучить. Це – немов основа, плита, на якій виросла мініатюра... Закінчують два сопрано – тією самою співанкою, яка летить у височінь і розчиняється в ній...

Досконале диво! Бездоганна форма – хорова fuga. Автор мислив сонатно-симфонічним циклом: експозиція – показ тем, розробка, коли вступають усі голоси, переплітаються, перегукуються, доходять до кульмінації, і реприза – повернення до вихідного.

Кожна оброблена Леонтовичем пісня – скарб. Неймовірна краса звучання – хор у вищому розумінні. Так, мелодія народна. Але інші голоси написані ним!

Вони розкривають художні можливості, спочатку закладені в народній мелодії, яка, як зерно, що впало на благодатний ґрунт, виростає в розкішний колос...

Не в кожного композитора є така здатність. Тут не просто треба вміти дописати голоси – другорядні, які гармонізують верхній, ведучий. Тут потрібно на основі однієї ланки створити кожен самостійну партію, яка, сплітаючись з іншими, дасть це враження божественної музики...

...Він приїхав з Києва, аби відвідати батьків, і привіз із собою дочку. Це був 1921 рік, найтяжчий час – голодний, злиденний, неясний. Приїхав з таємною надією, що гостинці, які вони дадуть, допоможуть родині протриматися...

Утім, сім'ї вже не існувало: у його житті з'явилася чорнява красуня. Вона з Тульчинського училища, його учениця. Вона володіла не тільки музичними здібностями, але й відчуттям Слова. Лібрето на його ще не дописану оперу створене нею.

Важкі умови життя, складні політичні обставини, сімейні негаразди – це для любові не перешкода. Вона приходить непередбачуваною в найневідповідніший, здавалося б, час, і все осяює таємниче світло. І розумієш: усе, що було до її приходу – невідповідний час... Людина влаштована так, що рідко вона, любов, супроводжує її до кінця. Рвати старі зв'язки боляче, але коли приходить любов – рвешся назустріч тому почуттю, не думаючи про наслідки...

У нього вже були квитки і документи, щоб виїхати з країни з новою обраницею. Усе вже було вирішено. Він